

Mitől abszurd egy dráma? A kérdés Harold Pinter *A gondnok* című darabjának Radnóti színházi bemutatója kapcsán is felvetődik Bogácsi Erzsébet kritikáját olvasva, de az abszurd dráma egyik „atyja”, Samuel Beckett *Godot-ra várva* című alpművének is vannak reális, történelmi elemei, II. világháborús vonatkozásai – miként az Almási Miklós esszéjéből kiderül.

II. világháborús történet az *Apa lánya* című is, Háy János darabja a Budapest Bábszínházban, mely megtörtént esetet dolgoz fel ugyan, mégsem dokumentarista mű, de nem is abszurd, jóllehet főszereplőjére is érvényes az előadásról író Balogh Géza megfogalmazása, miszerint a XX. század hősei „abszurd helyzetekben hajtották végre nem kevésbé abszurd tetteiket”. A történetet felkutató, színre vivő tervező-rendező és színész társát pedig rendíthetetlen megszállottaként méltatja.

Megszállott a maga munkájában Balla Ildikó díszlet- és jelmeztervező is, a *Látványtér* című, évente megrendezett kiállítás alapítója és kurátora, akivel Józsa Ágnes beszélgetett pályájáról s a szakmáról, és aki „tervezői álmairól” szólva operettek csekély számát említi többek közt eddigi repertoárjában.

Az operettel rokon műfaj a daljáték – Kemény Egon halálának évfordulójára két daljátéka jelent meg CD-n, a *Hatvani diákjai* és a *Komáromi farsang* című. E „könnyűzenei” felvételek kapcsán Fittler Katalin műgondot, igényes interpretációt, mesterségbeli tudást említ, no meg nívós kikapcsolódást – mindezt térben és időben is elhelyezve. Népies műdalok is szerepelnek *A baranyai gyöngyösbokrétá* című kortárs népszínműben, a k2 Színház társulatának vezetői által jegyzett darabban, mely a II. világháború után játszódik, az ötvenes években, azokban az időkben, amelyekben az imént említett Kemény Egon-művek is születtek.

A k2 másik előadása, az ugyancsak Urbán Balázs értelmezte *Penthesilea* hősnője nem klasszikus heroína, identitástudatát tekintve tán inkább Esthernek, az Örkény Színház Sylvia Plath-előadása, *Az üvegbúra* főhősének a rokona.

Utóbbi teátrum névadója, Örkény István egypercesével indította Mácsai Pál Kelemen Kristófnak szóló laudációját, aki a *Megfigyelők* című előadásáért részesült elismerésben a Radnóti Zsuzsa alapította Kortárs Magyar Dráma-díj első átadásán a Rózsavölgyi Szalonban. A Závada Pál–Mohácsi István–Mohácsi János szerzőtriást Grecsó Krisztián köszöntötte az *Egy piaci nap* című előadásért, amely ugyancsak kemény szembesítés az úgynevezett „kisember” történelmi felelősségével a II. világháborútól napjainkig.

Kortárs dráma volt épp 200 éve Katona József *Bánk bánja* is, olyannyira, hogy előadását sokáig nem engedélyezte a cenzúra politikai tartalma miatt – mint írja tanulmányában Darvai Nagy Adrienne, Katona be-beszólt ezért a hatalom gyakorlóinak.

Az előbbi művekkel szemben a Maladype Színház *Augusztusának* Simon Sára szerint „nincs egységes, egyetemes értelmezési köre, se klasszikus történetvezetése, de épp ez az erőssége”. VISSZATÉRŐ című rovatunk a rácsodálkozás, az (újra)felfedezés efféle örömeinek nyit teret, lehetőséget. *Mozdulat* a kötet címe, mely írásra sarkallta Lenkei Júliát a Múcsarnok *Rejtett történetek* című kiállításáról, és „rejtett történetek” kerülnek felszínre Balázs Ágnes *Meghallgatás* című darabjában is, melyet Murányi Tünde és Kálid Artúr játszik a Pincészínházban.

SZÜCS KATALIN ÁGNES

HÁRMAN EGY SZUTERÉNBEN

Radnóti Színház

Harold Pinter: *A gondnok*

Változnak az idők, változnak az emberek. A közmondás igazságát bizonyítja a tapasztalás. Mégis ritkán említjük színművek kapcsán. Mi több, éppen az ellenkezőjét mondjuk jeles előadások láttán: lám, mitsem változott a világ. Több évszázados remekművekben is ráismerünk kortársainkra. *Harold Pinter* több mint fél évszázada vetette papírra *A gondnokot*, s úgy látszik, cseppet sem lett idejétmúlt.

Ugyan mi avult volna el a világsikerű drámában? Ma is élnek olyan emberek, akik egy komfort nélküli helyiségbe szorulnak, amelyen osztoznak is akár. A hajléktalant a kényszerűség juttatja oda. Valójában azt is, aki befogadja, hiszen afféle kegyelemkenyéren él. Az öccse jóvoltából, aki viszont megteheti, hogy csak alkalmi látogatóként bukkanjon fel hébe-hóba. A három férfiban alig találni valami közöset, így csakis az történhet, ami ilyen élethelyzetben történni szokott. Idővel egymás terhére válnak.

Ha az egyik elszemtelenedik, nemcsak az

agresszívabb, de a jámborabb is megelégedi. Semmit sem módosít az, hogy az angol drámaíró más-más korúnak gondolta a személyeket. A csöves Daviest öregembernek képzelte, a két testvér, Aston és Mick pedig a huszon-, illetve a harmincas éveie elején járna. Utóbbiak egy-egy évtizeddel idősbödtek, a csavargó legalább ennyivel fiatalodott a *Radnóti Színház* előadásában, ami jótányit sem változtat kapcsolatuknak sem a lényegén, sem a kifejtésén.

Ahogy attól sincs érdemi módosulás, hogy a szerzői instrukcióktól némileg eltér a szobájuk berendezése *Kálmán Eszter* színpadképében. Szemlátomást alagsorban vagyunk. Nemcsak egy felfelé vezető lépcső mutatja ezt, de a jókora csövezetek is. Azokon a tárgyakon kívül, amelyek „jásznak” is, a tervező mellőzte az apróbb holmik garmadáját. És persze, a szereplők ruházatával alkalmazkodik napjainkhoz, amitől közelebb érezhetjük kortársainkhoz őket. Ugyanez a cél motiválhatta *Totth Be-*

nedek új fordítását, amit hálásan fogadhat a közönség, mert szerzője nem esik a ló túlsó oldalára, ahogy az egyes „magyarítókkal” megesik manapság. Nem tengenek túl sem a durva, sem a szleng kifejezések. Hitelesnek tekinthető a – csak kisebb húzásokkal rövidített – szöveg, nem csupán egy adott előadáshoz igazodó, „egyszer-használatos” példánynak. S így is jól megfelel az eredeti és a rendezői szándéknak egyaránt.

Márpedig *Alföldi Róbert* vitte színre e művet, akinek a „keze-nyoma” mindig szembeötlően meglátszik az előadásain. A színészválasztástól a díszleten és a jelmezeken át a friss fordításig minden azt mutatja, hogy ez a Pinter-dráma máig életképes anélkül is, hogy vadul beleavatkoznának. De a rendezés mégis számolt a „változnak az idők” tételével. Hiit a személyek és szituációk érvényességében, de abban kevésbé bízott, hogy az idők során ne változott volna a közönség.

Vajon hogyan bírnák türelemmel a jelenkori

László Zsolt és Schneider Zoltán (fotó: Dömölky Dániel)

nézők, ha markáns cselekmény nélkül, gyakran csak üldögélő vagy álldogáló szereplők dialógusát kellene hallgatniuk? Tanácsos megmozgatni, humorral dúsítani a művet. Jó példa erre az a jelenet, amikor Davies kap egy cipőt. Ahogy a színi-utasítás is ajánlja, felpróbálja a lábbelit, tesz is pár lépést benne. Ezek viszont az előadásban tánc lépésekké, táncvá válnak. Ha van is hozzá szolid zene – amelyet a beázott mennyezetről vagy a lyukas csövekből hulló vízcseppek hangjának ihletésére komponált találékonyan *Fődő Sándor* –, azért nem lesz tőle „zenés vígjáték” a dráma. Hasonlóképp koreografikus, amikor a gondnoki köpenyt ölti magára Davies, akinek vannak az életszerűhöz inkább közelítő, mégis szembeszökően komikus percei is. Mint a magánszám hosszúságú fészkelődése az ágyon, amely nyilván szokatlan egy utcalakónak. De nemcsak a csavargó jelenései bővelkednek mosolyogtató részletekben. Astonnal és Mickkel közösen bólogatnak vagy éppenséggel együtt tekintgetnek a csöpögő mennyezetre. Már-már labdajáték módjára adják kézről kézre hármasban a homeless táskáját. Megtalálni ennek a csíráját is az eredeti textusban. De Pinterhez képest az effélék nagyobb nyomatékkaal valósulnak meg a rendezésben, amelyet Alföldi Róbert így színesebbé, szórakoztatóbbá tesz a „pörgéshez” szoktatott befogadók számára. S alighanem igazsága van a közönség elvárásainak felmérésében. Mindez nem bolygatja meg a szereplők eredeti konstellációját. Értékes alakítások születtek.

Schneider Zoltán hibátlanul mutatja meg, hogyan kap fokról fokra vérszemet Davies. Hamar levetkőzi a bizonytalanságát, elfogadja a szállást, fekhelyet, takarót, zsebpénzt, de egyre többet kifogásol, elégedetlenkedik, míg nem a követelőzése mértékét veszti, még a fivéreket is egymás ellen fordítaná. Kibújik a szög a zsákból: a nincstelenségben számítóvá fajult önös természete. Ez a hajléktalan az előadás leginkább hús-vér alakja. Távollabra esik a valóságtól *László Zsolt* szükségzavú és jószándékú Astonja. Mentális sérülése miatt különbözik az átlagemberektől, az igényesen visszafogott alakítás mégsem hajhássza a kiütköző furcsaságok megmutatását, ami pedig többnyire elnyeri a publikum tetszését, ha fogyatékosokat elevenítenek meg a színpadon. De mennyivel igazibb Aston introvertáltsága, ahogyan belefeledkezik egy megjavítandó konnector szemlélésébe. Vagy az a kivételes figyelem, ahogyan egy halomnyi kulcsból azonmód kiválasztja a megfelelőt. És szinte irigylendő a csöndessége, amit a legfeszültebb pillanatokban is megőriz.

Homlokegyenest más *Pál András* szúrós tekintetű és heves vérmérsékletű Mick-je. Az egész jelenléte provokál. Mintha a szavait ezért pergetné végtelen sebességgel. A kérdései is ezért hangzanak úgy, akár egy kihallgató tortúrával felérő vallatása. Kétségtelen a színészi teljesítmény különlegessége, de olyan rendezői szándék gyanítható mögötte, amely szerint azért kellene a testvérek attitűdjének szögesen eltérniük, hogy mintegy két irányból

fogják körül Daviest, kétféleképp tartsanak tükröt a magatartásának. Csakhogy míg Aston életre kel az előadásban, addig Mick színpadi teremtény marad. Az egyikük iránt empátiát érezhetünk, a másikuk hidegen hagy, negatív érzéseket sem kelt.

Sosincs nappali világhosszág a szünetben. Amikor Aston kiadja Davies útját, elhelyez egy szoláriumot, védőszemüveget vesz fel, s az ultraibolya sugarakban fürdözik. Mesterséges fényben – napsütés helyett. A zárókép szimbóluma beszédes. Elgondolkodtat. Annakidején, amikor Harold Pinter remeke magyar színpadokra is eljutott s olvasható is lett kötetben, éppen az volt benne igazán lebilincselő, hogy a színház-szerte hagyományos drámai események és sorsok helyett a gondolatok fonalát követhettük. Kicsit úgy, mint Ariadné fonalát a labirintusban – nyomokból lehetett a replikák jelzőtáblák nélküli szövegében megtalálni a bizonyosságot, merre is haladunk. Míg nem kifejtett annak a világképnek az eszméje, amelyet talán elkapkodva abszurdnak minősítettek, elidegenedettek, s inkább filozofikus nézetet, semmint társadalmi vagy politikai, még kevésbé aktuálpolitikai meglátást tulajdonítottak neki. Ebben a másféle szemléletben megmerítkezni élmény volt. Ez a szellemi örömszerzés – úgy tűnik – nem megismételhető. Teljességében semmiképp. Legfeljebb töredékeiben. Változnak az idők?